

GALLIPOLI

Winston Churchill och lord Fisher i Whitehall vid tiden för Gallipolihändelserna.

PÅ FÖRVÄREN 1915 beslöt den brittiska regeringen under påverkan särskilt av den unge marinministern Winston Churchill att söka forcera Dardanellerna. Aktionen skulle om den lyckades ge de västallierade direkt förbindelse med bundsförväntan Ryssland. Turkiet skulle tvingas att sluta fred och de tvekande Balkanstaterna — Grekland, Bulgarien, Rumänien — drivas över på ententens sida eller i varje fall förmås att hålla sig neutrala. På vissa håll var förhoppningarna större; i stället för ställningskriget i Frankrike skulle man inleda ett dynamiskt fälttåg i Östern och från Balkan angripa det relativt svaga och sårbara Österrike-Ungern. Man tänkte sig rent av att Dardanellernas forcering kunde bli början till slutet genom att centralmakterna omringades och angreps i den sårbara södra flanken.

Den som i tidningarna upplevde första världskriget minns vilken dramatik och vilken plågsam spänning som förknippades med ordet Gallipoli. Försöket att bryta genom Dardanellerna med flottan misslyckades, och en rad engelska och franska slagskepp sänktes i mars 1915. De allierade ansåg sig därför tvungna att söka erövra halvön Gallipoli på Dardanellernas västra sida. Våldiga landstigningsoperationer gjordes i april och i augusti, men något avgörande resultat nådde man inte.

En halv miljon britter och fransmän stred under månader mot lika många turkar om landrensor och kullar på halvön; förlusterna uppgick till omkring hälften av de insatta trupperna. Slutligen beslöt man att uppgå företaget, och

möjligheter och betydelse beledsagade aktionen, och dessa meningsbrytningar har fortsatt under årtionden. Många miste under affären sitt anseende för alltid eller för lång tid: Churchill, som blev ovän med sin närmaste medhjälpare amiral Fisher, tvangs att avgå som marinminister och förlorade längre fram sin plats i regeringen, general Ian Hamilton, amiral De Robeck, en rad aktörer av lägre rang avsattes eller blev blamerade. De australiska och nyzeeländska truppernas mod gjorde ordet Anzac som beteckning för dessa trupper världsberömt. En man vann det rykte som gav honom möjlighet att bli sitt lands befriare och återställare: Kemal pascha, vars personliga insatser vid ett par tillfällen sannolikt satte stopp för de brittiska anfällen.

Den engelske krigskorrespondenten Alan Moorehead har fått sin redan berömda bok *Gallipoli* översatt till svenska (Forum, 29:50). I stora delar är det en fängslande bok. Moorehead betonar, som många andra före honom, att de allierades operationer gång efter annan var nära att lyckas; då han påstår att en framgång skulle ha givit kriget ett helt annat förlopp är han ute på mera osäker mark. Som i de flesta berättelser om krig får man klart för sig att den förlorande skulle ha segrat om inte det eller det skett: om inte en order missförstås, en karta varit felaktig, en aktion kommit två timmar för sent, en general varit slö. Skildringen av soldaternas mod och uthållighet, av deras förmåga att nästan bli ett annat slags människor i denna ohyggliga miljö, är ibland verkligt gripande,

Krigsskådeplatsen vid Dardanellerna.

i januari 1916 utrymde de allierade, otroligt nog nästan utan förluster, sina Gallipoliställningar.

Ständiga tvister och konflikter mellan politiker och militärer av olika uppfattning om företaget

ibland får man ett intryck av romantik och stämningsmakeri. Till de stora krigsskildringarna hör boken inte, och översättningen till svenska synes svagt motiverad.

HERBERT TINGSTEN